

Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
Bratislavská gréckokatolícka eparchia

© Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
© Bratislavská gréckokatolícka eparchia

Vedeckí redaktori a editori

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.
Prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.

Recenzenti

Prof. ThDr. Viliam Judák, PhD.
ThLic. Miloš Lichner SJ, D.Th.

Technická redakcia a počítačové spracovanie
(príprava a výroba tlačových podkladov): Mgr. Juraj Molčányi

ISBN 978-80-89489-17-6
EAN 9788089489176

Publikácia je súčasťou riešenia projektu VEGA 2/0013/2013-2016.

Bohorodička

v kultúrnych dejinách Slovenska

Bratislava 2014

Obsah

Úvodné slovo vладыky Petra Rusnáka 7

RÓBERT LETZ

Úcta k Sedembolestnej Panne Márii
ako patrónke Slovenska a Slovákov 9

PETER ZUBKO

Mariánske sviatky latinskej cirkvi
s prihliadnutím na územie Uhorska 22

JOZEF KRIŠTOF

Mariánske patrocíniá v Košickej arcidiecéze
S osobitným zreteľom na patrocínium
Sedembolestnej/Bolestnej Panny Márie 56

VLADISLAV GREŠLÍK

Patrocíniá a ikony Bohorodičky na východnom Slovensku 69

JANA MORICOVÁ

Špecifické rysy teologického obrazu
Sedembolestnej Panny Márie, patrónky Slovenska 84

HELENA HREHOVÁ

Aspekty úcty, kultu a putovania v živote Bohorodičky
a v mentalite Slovanov i Slovákov 99

SVORAD ZAVARSKÝ

Šaštínska Mater dolorosa
v novolatinskej literatúre na Slovensku 109

ŠIMON MARINČÁK

Vývin mariánskeho kultu v gréckokatolíckej cirkvi
v karpatskom prostredí 120

MAREK DURLÁK

Úcta k spolutrpiacej Bohorodičke
v Mukačevskej a Prešovskej eparchii 137

ANDREJ ŠKOVIERA

Utrpenie presvätej Bohorodičky
v bohoslužobných textoch gréckokatolíckej cirkvi..... 151

PETER ŽEŇUCH

Mariánske paraliturgické piesne
v cyrilských spevníkoch na Slovensku z 18. – 20. storočia..... 163

DANIEL ČERNÝ

Mária – viac ako len jeden časopis
Mariánska úcta u gréckokatolíckych Slovákov v Kanade 200

MICHAL GLEVAŇÁK

Akatisty k úcte presvätej Bohorodičky v rukopisnom akatistníku
Jána Juhaseviča-Skliarskeho z roku 1789..... 216

Register autorov

vľadyka Peter Rusnák
bratislavský gréckokatolícky eparcha

SEODr. Daniel Āerný, PhD.
Pápežský východný ústav v Ríme

ThLic. Marek Durlák
člen Rady Iustitia et Pax KBS
za Prešovskú archieparchiu

ThLic. Michal Glevaňák
Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity

Doc. Vladislav Grešľik, ArtD.
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity

Prof. ThDr. Helena Hrehová, PhD.
Filozofická fakulta Trnavskej univerzity

Mons. HELic. Jozef Krištof
oficiál Štátneho sekretariátu
pri Svätej stolici v Ríme

Prof. PhDr. Róbert Letz, PhD.
Pedagogická fakulta
Univerzity Komenského v Bratislave

Doc. PaedDr. SEODr. Šimon Marinčák, PhD.
Centrum spirituality Východ-Západ
M. Lacka Teologická fakulta
Trnavskej univerzity

Prof. ThDr. RNDr. Jana Moricová, PhD.
Filozofická fakulta Katolíckej univerzity
v Ružomberku

ThLic. Andrej Škoviera, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
v Bratislave

Mgr. Svorad Zavarský, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
v Bratislave

Prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
v Bratislave

Prof. PhDr. Peter Žeňuch, DrSc.
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV
v Bratislave

Úvodné slovo vладыky Petra Rusnáka

Pri Ježišovom kríži stála jeho matka, sestra jeho matky Mária Kleopasova a Mária Magdaléna. Keď Ježiš uzrel matku a pri nej učeníka, ktorého miloval, povedal matke: – „Žena, hľa tvoj syn!“ – Potom povedal učeníkovi: – Hľa, tvoja matka! – A od tej hodiny si ju učeník vzal k sebe. (Jn 19,25-27)

Svätý Ján, ktorý bol očitým svedkom týchto udalostí, počuje z kríža zvláštne prisľúbenie. Najprv je oznámené Panne Márii, že je a ostane matkou Kristových učeníkov – „Žena, hľa, tvoj Syn!“ – potom je prostredníctvom prítomného Jána nám všetkým oznámené – „Hľa, tvoja matka!“ Možno i pre tento všeobecný význam nie je uvádzané vo vete meno učeníka – „a od tej hodiny si ju učeník vzal k sebe.“ Z tejto vety vyplýva, že Panna Mária strávila posledné roky svojho života s učeníkom. V konkrétnom prípade s apoštolom Jánom a môžeme vidieť, že celé Jánovo evanjelium je týmto poznačené. Veď to, čo čítame v Jánovom evanjeliu o Panne Márii v Káne Galilejskej a pod krížom, napísal niekto, kto s ňou býval. Vetu – „a slovo sa stalo telom“ – napísal niekto, kto žil pod jednou strechou s tou, v ktorej tele a duši sa udial tento zázrak.

Aby sme hlbšie pochopili tajomstvo bolestnej Matky, stačí možno jedno slovo – Matka. Mama je predovšetkým tá, ktorá dáva život i za cenu vlastných bolestí. Matka stojí v službe života, to je jej krása a veľkosť. Materstvo sa nutne viaže s bolesťou, s utrpením. Môžeme povedať, že matka miluje svoje deti viac, ako svoj život. Každá bolesť nás chce naučiť tomu, aby sme milovali Boha viac ako svoj život. Materstvo a bolesť patria k sebe. Neexistuje materstvo bez určitej miery bolesti. Máriine materstvo je akýmsi zákonitým doplnením a zjavením Božieho materstva, Božieho otcovstva.

Svätý Lev Veľký hovorí, že Kristus bude trpieť až do konca sveta, do kľá bude na svete hriech. V modernej teológii sa znova vraciame k názoru, že Boh je láska, ktorý skúsil, čo je to bolesť. A takto sa biblický Boh aj zjavuje ako Boh, ktorý sa trápi pre človeka. Môžeme tak predpokladať, že ani Máriino utrpenie sa ešte neskončilo. Pokiaľ existuje na svete hriech a do kľá sú na svete deti, ktoré nehľadajú život a Boha, tak matka trpí. A trpí v omnoho väčšej miere, ako pozemská, kresťanská matka, ktorá sa trápi nad poblúdením svojich detí; aj Máriin zápas teda stále trvá. Svätý Ján ju vo svojom „Zjavení“ vidí ako ženu, ktorá zápasí s diablom a cirkev je označená ako spoločenstvo jej detí. „Hľa, tvoja matka“ – toto je pre nás radostná zvesť, že máme matku, nie sme siroty, nie sme bezprizorní. Matka je vždy s nami aj počas mystickej

neprítomnosti Otca; vidíme to, keď Ježiš vo svojej hroznej opustenosti na kríži volal: „Bože môj, prečo si ma opustil“ – ona stála stále pri ňom. Každý jeden z nás dostal Máriu za matku, za skutočnú matku, ktorá dopĺňa to, čo sa nám často nedostalo od biologických matiek poznačených hriechom pramatky Evy. Mária v nás lieči ten nedostatok lásky, ktorým sú poznačené všetky Evine deti. Máme teda matku, ktorá je prameňom života, životodarnej vody.

Biskup Juraj z Nikomédie v 9. storočí vo svojej veľkopiatkovej homílii analyzuje Kristove slova z kríža adresované Panne Márii: „Odkazujem ti v ňom – rozumej v milovanom učeníkovi – všetkých svojich ostatných učeníkov, aby si žila s nimi a zostávala s nimi tak dlho, ako budem chcieť. Budeš im venovať svoju telesnú prítomnosť namiesto mňa. Bud' im všetkým, čím by som bol ja, keby som bol s nimi. A oni budú tým, čím sú deti a služobníci. Budú ti preukazovať úctu, aká ti patrí, ako matke ich Pána. A preto, že ja som prítomný skrze teba, nech majú v tebe ľahko prístupnú prostrednicu u mňa.“ A potom pri učeníkovi Jánovi parafrázuje: „Odteraz ju – rozumej Máriu – ustanovujem za vodkyňu, za matku nielen pre teba, ale pre všetkých ostatných a chcem, aby sa jej dostávalo úcty tak, ako plným právom náleží materskej dôstojnosti. Zakázal som vám síce na zemi nazývať kohokoľvek otcom, ale chcem, aby ste ju nazývali Matkou a ako takú ju aj ctili.“

Veľký pápež, náš priateľ, dnes svätý Ján Pavol II. pri svojej návšteve v Šaštíne v roku 1995 nás vyzval, aby sme ako evanjelista Ján prijali bolestnú matku k sebe do vlastného domu a prehlásil: „Tu je dom v ktorom býva Panna Mária – matka Slovákov. V tomto dome si ju všetci ctia ako v matkinom dome. Ona túži, aby ste ju prijali do svojho domu, do každého slovenského domu, do celého života vášho národa.“

Takéto pranie mohol vysloviť iba priateľ, náš veľký priateľ a slovenský pápež. Od neho sa môžeme všetci učiť vážiť si svoje duchovné i kultúrne hodnoty.